

Till
Regeringen
Utbildningsdepartementet

SOU 2023:21

Idéburna skolors riksförbunds yttrande - Informationsförsörjning på skolområdet SOU 2023:21

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Sammanfattning

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) har getts möjlighet att yttra sig kring delbetänkandet Informationsförsörjning på skolområdet SOU 2023:21.

ISR avstyrker utredningens förslag.

Tillgång till datauppgifter jämte bearbetad och sammanställd statistik på skolområdet är väsentlig. Efter dom i Kammarrätten försvårades informationsförsörjningen 2020 på så sätt att uppgifter som tidigare varit offentliga började omfattas av sekretess. Detta gällde framförallt uppgifter av ekonomisk karaktär som skulle kunna betraktas som affärshemligheter hos aktiebolag som bedriver fristående skolverksamhet. För att lösa situationen infördes en tillfällig reglering i Offentlighets- och sekretesslagen (OSL), samtidigt som Skolinformationsutredningen tillsattes med syfte att föreslå en permanent lösning.

I direktiven till utredningen påvisas inledningsvis tre alternativa lösningar: 1) att permanenta den tillfälliga regleringen i OSL, 2) att införa offentlighetsprincipen för fristående skolor, 3) att Skolverket ska ta över informationsförsörjningen på skolområdet från SCB.

Redan längre fram i direktiven uteslöts möjligheten att permanenta den tillfälliga lösningen. Då frågan om införande av offentlighetsprincipen eller en variant av denna kallad Insynsprincipen fortfarande utreds, så behandlar utredningen nästan enbart den tredje lösningen – att Skolverket ska ta över informationsförsörjningen.

Idéburna Skolors riksförbund avstyrker utredningens förslag med hänvisning till:

- Att offentlighetsprincipen bör gälla för fristående skolhuvudmän

Då Skolinformationsutredningen fortfarande arbetar utifrån tilläggsdirektivet att utreda en Insynsprincip som avses kunna fungera som en slags begränsad offentlighetsprincip på skolområdet, så menar ISR vidare.

- Att delbetänkandets förslag inte kan bedömas förrän det slags helhetsgrepp tagits på frågorna som inkluderar att Insynsprincipen tydligt har beskrivits.
- Att utredningen borde ha utrett om och hur nuvarande tillfälliga sekretessbrytande reglering i OSL skulle kunna vara en bättre lösning vad avser skydd för personlig integritet och statistiksekretess.
- Att delbetänkandets förslag bedöms bli alltför dyrt och att det inte tillvaratar befintliga resurser inom SCB

Slutligen vill ISR anföra

- Att all statistik på skolområdet bör skilja idéburna från vinstutdelande huvudmän.

ISR:s synpunkter på utredningens förslag

Offentlighetsprincipen bör gälla

Frågan kring offentlighetsprincipens tillämpning på fristående skolor har utretts och diskuterats i ett decennium. Det finns färdiga lagförslag som skulle medföra att enskilda huvudmän jämföras med myndigheter vad gäller ansvar och skyldighet i förhållande till offentlighetsprincipen.

Orsaken till utredningen jämte förslagen i delbetänkandet härrör från att Sverige tillåter att vinstutdelande aktiebolag verkar som huvudmän för fristående skolor samt att uppgifter av ekonomisk karaktär inom aktiebolag kan betraktas som affärshemligheter.

Uppenbar lösning på utredningens uppdrag är inte att skapa en mycket omfattande särslagstiftning för uppgiftsinsamling inom skolområdet, dessutom med en parallell struktur i förhållande till den uppgiftsinsamling från andra sektorer i samhället som SCB sköter. Den uppenbara lösningen är i stället att begränsa eller fasa ut vinstutdelande aktiebolag från skolsektorn och införa offentlighetsprincipen

ISR har sedan lång tid tagit ställning för att offentlighetsprincipen ska gälla för enskilda huvudmän. ISRs medlemmar bedriver sin verksamhet utifrån samhällsnyttiga ändamål och har inga skäl att betrakta vissa uppgifter som affärshemligheter. ISRs syn är att den svenska skolan ägs av svenska folket; att den utövar offentligt makt som utgår från folket; att den finansieras med skattemedel och att den bedriver myndighetsutövning. Därför bör

offentlighetsprincipen gälla även för enskilda huvudmän som bedriver fristående skolverksamhet.

ISRs grundläggande syn är alltså att *även* uppgifter av ekonomisk karaktär från enskilda huvudmän bör vara offentliga, på samma sätt som vid en skolmyndighet.

Det har många gånger anförts att små huvudmän, av vilka många är medlemmar i ISR, skulle få svårt att klara att leva upp till offentlighetsprincipen, främst vad gäller utlämnande av allmänna handlingar. ISR har också sett detta problem, men bedömer att detta går att lösa på andra sätt – t ex genom att både hemkommun och fristående skolhuvudman åläggs skyldighet att samarbeta kring utlämnande av allmänna handlingar eller genom särskild finansiering för ändamålet.

Helhetsanalys inom ramen för föreslagen Insynsprincip

Föreliggande förslag är ett delbetänkande från Skolinformationsutredningen. Sedan Skolinformationsutredningen tillsattes har regeringen gett utredningen tilläggsdirektiv, framförallt att utreda och föreslå hur en så kallad Insynsprincip kan utformas för bland annat fristående skolor och förskolor. Insynsprincipen avses kunna fungera som en slags offentlighetsprincip light, fast enbart på skolans område och innehålla skyddsbestämmelser för enskildas ekonomiska intressen och enskildas integritet, som motsvarar sekretessbestämmelser som gäller till skydd för det allmännas ekonomiska intresse och enskildas integritet hos myndigheter.

ISRs syn är att det inte går att ta ställning till delbetänkandets förslag förrän insynsprincipen – som alltså är tänkt att ersätta offentlighetsprincipen på skolans område – finns beskriven. Först inom ramen för den helhet som bildas genom en beskriven Insynsprincip så kan delbetänkandets förslag bedömas.

Utred en permanent sekretessbrytande reglering i OSL

I direktiven till utredningen nämns inledningsvis att en lösning skulle kunna vara att permanenta den tillfälliga undantagsreglering som för närvarande gäller. Undantaget är sekretessbrytande på vissa områden gällande uppgifter från skolområdet. Men redan i direktiven avfärdas detta alternativ med hänvisning till att denna lösning skulle riskera att undergräva förtroendet för den personliga integriteten och statistiksekretessen, därmed även för hela den officiella statistiken.

ISR bedömer att de alternativa regleringar som delbetänkandet föreslår tvärtom kan utgöra större risker gällande skydd för personlig integritet och skydd mot intrång i statistiksekretessen än den tillfälliga undantagsregeln i OSL. Bland annat medför betänkandets förslag att Skolverkets uppgiftsinsamling även ska innehålla inhämtning av uppgifter från ett flertal andra uppgiftsskyldiga myndigheter. SCB är den

myndighet till vilken även andra myndigheter delar uppgifter. Att införa en parallellstruktur där uppgifter, som alltså kan ligga på individuell nivå, ska lämnas till både SCB och Skolverket, riskerar att försämra skyddet för den personliga integriteten och därmed för förtroendet för statistiksekretessen.

ISR menar därför att utredningen närmare borde ha utrett hur en permanent sekretessbrytande reglering i OSL avseende nödvändiga uppgifter på skolområdet skulle kunna avhjälpa de problem som delbetänkandets förslag avser att lösa.

Ineffektivt och dyrt – tillvarata istället SCBs kompetens och strukturer

Delbetänkandets förslag går i huvudsak ut på att Skolverket ska ta över den uppgiftsinsamling som SCB skött i många decennier. Nuvarande ordning är att Skolverket, utifrån SCBs försörjning av data och register, producerar egen relevant och nödvändig statistik på skolområdet.

SCB är på motsvarande sätt uppgiftsinsamlare från många olika myndigheter och sektorer i samhället och har detta som huvudsakligt myndighetsuppdrag för att politik, myndigheter och andra aktörer ska kunna ha relevanta underlag för beslut.

Nu föreslås istället att Skolverket ska bygga upp en parallell struktur för uppgiftsinsamlingen inom sitt myndighetsområde. Denna ska dels samla nödvändiga data från skolområdets aktörer, dels begära in data från andra myndigheter med angränsande myndighetsuppdrag. Samma eller liknande uppgifter som myndigheterna alltså redan lämnar till SCB.

SCBs uppdrag är att ta fram, utveckla och ansvara för officiell statistik i Sverige. Delbetänkandets förslag är helt enkelt att "gå över ån efter vatten".

ISR bedömer att föreslagen ordning sannolikt blir dyrare samt att den inte tillvaratar den kompetens och de resurser som redan finns hos SCB.

Skilj icke-vinstutdelande från vinstutdelande aktörer i all statistik

I många länder utgör civilsamhällets icke-vinstutdelande aktörer en stor del av ländernas välfärdssystem. Olika modeller finns för hur enskilda, men icke-vinstutdelande organisationer kompletterar och bidrar till vård, skola och omsorg. Även i Sverige finns denna slags tredje sektor men den är liten sedd som andel av välfärden. Sedan avregleringar och mångfald i produktionsledet infördes inom olika delar av välfärden för några decennier sedan har i stället den bolagsbaserade vinstutdelande sektorn vuxit sig stor i Sverige. Och därefter har bland annat marknadsbeteenden och upprepade missförhållanden kommit att bli ett eget tema – frågan om vinster i välfärden.

ISR organiserar icke-vinstutdelande idéburna huvudmän inom den svenska skolan. Medlemmarna är allmännyttiga organisationer med relevanta associationsformer som tillkommit för att bidra till samhället, fast i andra former än som offentligdrivna skolor. Det var också denna typ av huvudmän som friskolereformen ville möjliggöra. Eftersom all statistik benämner både vinstutdelande och idéburna skolhuvudmän som "Enskilda" så är det svårt för såväl beslutsfattare inom politik och myndigheter som för allmänheten att skilja de två olika typerna av huvudmän åt. Detta gäller särskilt barn och unga inför sina skolval. I sin tur medför detta att de mervärden som idéburna skolhuvudmän tillför skolväsendet riskerar att inte uppmärksammas. Omvänt så medför denna brist på kategorisering att missförhållanden som uppdragas inom den vinstutdelande sektorn förutsätts gälla alla fristående skolor. Slutligen blir effekten att när samhället tar steg för att reglera och åtgärda systemet för att förebygga missförhållanden, så klumpar man ihop de två väsentligen olika huvudmannatyperna. Resultatet blir att samhället riskerar att inte tillvarata och möjliggöra för idéburna skolhuvudmän att ta en större plats som bidragande komplement till skolväsendet.

ISR menar därför att en första åtgärd för att åstadkomma en relevant styrning, som förbättrar förutsättningarna för idéburna aktörer, är att skilja dessa från vinstutdelande aktörer inom välfärden i all statistik. Ett försök att göra detta är det register som Kammarkollegiet fått i uppdrag att sköta utifrån den utredning och definition av idéburna aktörer i välfärden som (SOU 2019:56) som blev klar för några år sedan.

Tyvärr har uppbyggnaden av detta register kommit att bli alldeles för dyrt att ansluta sig till för små idéburna huvudmän på skolområdet. Dessutom saknas ännu incitament för idéburna skolor att ansluta sig till registret då skollagstiftning alltså behandlar alla fristående huvudmän som enskilda. Detta till skillnad mot andra lagrum. Till exempel innehåller numera både LOU och LOV regleringar som innebär att det offentliga kan rikta sig till enbart idéburna huvudmän gällande vissa tjänster inom vård och omsorg. Skollagstiftningen skulle behöva förändras på motsvarande sätt. För att det ska kunna fungera behöver alltså all statistik på skolområdet skilja ut idéburna från vinstutdelande aktörer.

För Idéburna skolors riksförbund

Håkan Wiclander, ordförande

Idéburna skolors riksförbund

2023-10-18

Dnr U2023/01873

Epost: info@ideburenskola.se

Hemsida: www.ideburenskola.se